

מטלת הביצוע כמטלת הערכה באזרחות

הנחיות למורים

נכתב על ידי: אדן חנה

אשכנזי ורדה

השתתפה בכתיבה של המהדורה הראשונה: חנה טיש

קראו והעירו: ד"ר צופיה יועד

פרופ' ענת זוהר

ייעוץ מדעי: ד"ר צופיה יועד

גב' חני שלטון

טיוטה - לאחר ניסוי

ללא עריכת לשון

מרץ 2008

אדר תשס"ח

כל הזכויות שמורות למשרד החינוך, לאגף לתוכניות לימודים
אין להעתיק לשכפל או לעשות כל שימוש במסמך או בחלקו ללא קבלת אישור ממשרד החינוך, האגף לתכ"ל.

תוכן עניינים

הקדמה / 3

מבוא / 5

מטרות מטלת הביצוע באזרחות / 8

המהלכים הנדרשים בתכנון מטלת הביצוע כמטלת הערכה / 12

הערכה / 16

מבנה העבודה (הנחיות לתלמידים) / 17

דוגמה למחווה / 21

דוגמה לסיפור מסגרת / 26

הקדמה

למורים שלום רב

מסמך זה נועד להנחות אתכם בעבודתכם עם התלמידים על מטלת הביצוע כמטלת הערכה המהווה חלק בלתי נפרד מתכנית החובה

באזרחות (2 יח"ל).

המסמך שלהלן כולל: רציונל מטלת ביצוע, מטרות המטלה, הנחיות מפורטות לביצוע הן למורה והן לתלמידים, דגם של מחוון, דוגמה של סיפור מסגרת. מטלת ביצוע כמטלת הערכה כוללת את אותם רכיבים של מטלת ביצוע כמטלת לימוד, אולם מטרתה היא לבחון את יישום הידע הנלמד ואת יכולתו של התלמיד ליישמו במצבים חדשים.

הבחירה במטלת הביצוע כדגם ללמידה ובעקבותיה גם כדגם להערכה נובעת מהתפיסה שלמידה פעילה המערבת את הלומד בתהליך עצמו משיגה מטרות רבות ומשמעותיות יותר מאשר הגישה לפיה המורה "מעביר" חומר באמצעות הרצאה וכד'. באמצעות מעורבות התלמידים בהכנת מטלת הביצוע אנו מכוונים להשיג מטרות רבות מתחום מקצוע האזרחות: לטפח את המעורבות האזרחית והרגישות החברתית של התלמידים ולעודד אותם לנקוט יוזמה כך שיהיו אזרחים פעילים ואחראיים המחויבים לקהילתם, חברתם ומדינתם; לטפח את יכולת התלמידים להסתגל לשינויים החלים בחברה דמוקרטית תוך הפעלת שיקול דעת וביקורתיות על המתרחש בחברה זו ואת יכולתם לשאת באחריות אישית להחלטותיהם ומעשיהם.

השגת מטרות חשובות אלה תתאפשר תוך טיפוח כישורים ומיומנויות של תלמידים בעלי הכוונה עצמית בלמידתם* לאורך שנות הלימוד במערכת החינוך :

- כשירויות קוגניטיביות כגון – פתרון בעיות, חשיבה ביקורתית, חקר, שיפוט והערכה.
- כשירויות מטה קוגניטיביות כגון – שימוש מושכל באסטרטגיות למידה, רפלקציה.
- מיומנויות של ניהול משאבים כגון – חיפוש מקורות, שימוש בכלי מחקר, ארגון זמן.
- כשירויות חברתיות כגון – ניהול שיח ודיון, עבודת צוות, קבלה ומתן משוב.
- איכויות אישיות כגון - נקיטת יוזמה, לקיחת אחריות, הנעה פנימית, אמונה ביכולת האישית.

באמצעות מטלת הביצוע כמטלת הערכה התלמידים מיישמים ומייצגים את הידע, ההבנה והתובנות שלהם בנושאים שנלמדו על פי תכנית הלימודים במקצוע האזרחות ואת הכישורים והמיומנויות שפותחו בתהליך הלמידה. על מנת להקל על המורים את הטמעת מטלת הביצוע בכיתותיהם יפורסמו בשנים הקרובות "סיפורי מסגרת" והנחיות ממוקדות לצורך הערכת התלמידים באמצעות מטלת ביצוע. לביצוע מטלת הביצוע כמטלת הערכה נדרשות שלושים שעות שחלקן יינתנו במסגרת מליאת הכיתה וחלקן במסגרת קבוצתית.

*מתוך : מנוחה ברנבוים, צופיה יועד, שרה כ"ץ, הלנה קימרון, **בהבניה מתמדת**, משרד החינוך האגף לחינוך יסודי ואוניברסיטת תל אביב בית הספר לחינוך,

מבוא

מטלת הביצוע היא אחת מדרכי הלמידה והערכה המאפשרת לתלמיד להביא לידי ביטוי את יכולותיו כלומד ולהתבסס על ידיעותיו בתחום התוכן אותו למד.

מטלת הביצוע כוללת מהלך חקרני ותהליך של פתרון בעיה בה נדרש התלמיד לתהליך מחשבתי החל מהגדרת בעיה ראויה לחקירה ועד למתן פתרונות אפשריים לבעיה האזרחית אותה הגדיר וחקר.

אנו סבורים שלמידה והערכה המבוססת על גישת החקר, השזורה במטלת הביצוע, יטפחו אסטרטגיות חשיבה מסדר גבוה של התלמידים ויקדמו אותם להשגת המטרות של מקצוע האזרחות.

הנחות היסוד ללמידה בגישת החקר:

- התלמידים מבנים במוחם את הידע בתהליך פעיל של העמקה בתוכן ובנתונים
- הלמידה ממוקדת בחיפוש תשובה לשאלה בעלת משמעות לתלמידים כשבמהלכה נדרשת חשיבה מסדר גבוה ויישום מיומנויות למידה.
- תהליך הלמידה בדרך החקר כולל ארבעה שלבים מרכזיים: זיהוי מצב המעורר בעיה או תופעות בעייתיות, הגדרת הבעיה, חיפוש פתרונות, מציאת הפתרון לבעיה (זוהר 2006).

תנאים המעודדים למידת חקר

- יצירת מצבים המאפשרים בחירה של נושאים ותכנים מתכנית הלימודים אותם מעוניינים התלמידים לחקור
- יצירת אקלים לימודי המעודד את התלמידים לשאילת שאלות, לספקנות, לתהיות, ליוזמות וכד'
- עיצוב סביבה עשירה במקורות מידע והכוונת התלמידים לשימוש במקורות מגוונים
- עידוד התלמידים לעבודת צוות
- עידוד התלמידים להעלאת פתרונות מעשיים שונים לבעיה שהוגדרה ובחינתם מזוויות מבט שונות במסגרת דיון עם עמיתיהם
- יצירת תנאים ואווירה המעודדת תהליך מתמשך של למידה ללא קיצורי דרך

מטלת הביצוע כמטלת הערכה

מטרת מטלת הביצוע היא להעריך את יכולתם של התלמידים ביישום התכנים שלמדו תוך הפעלת מיומנויות חשיבה כמו: שאילת שאלות, תכנון, ארגון מידע, עיבוד מידע ומיזוג, הסקת מסקנות. במהלך ביצוע המטלה התלמידים נדרשים להשתמש באסטרטגיות חשיבה כמו בניית טיעונים, ביקורתיות, יישום, ניתוח שיפוט והערכה (ראו פירוט עמ' 8-11).

מטלת ביצוע היא מטלה מורכבת המבוססת על "סיפור מסגרת" ממנו יכולים התלמידים לגזור בעיה לחקירה ובהמשך אף להציג פתרונות מעשיים שונים לבעיה שהגדירו. בתחילת המפגש עם המטלה, התלמידים נדרשים לבחור, לנסח בעיה לחקר, לתכנן את מהלך עבודתם ולהפעיל שיקול דעת בבחירת התכנים המתאימים לעבודתם על פי הבעיה שניסחו. המשכה של עבודת התלמידים בחקירת הבעיה, התבוננות בבעיה מנקודות מבט שונות ובבחינת דרכי פתרון אפשריות לבעיה. בנוסף לאמור לעיל, מטלת הביצוע, הנעשית במסגרת קבוצתית, מזמנת עבודה בצוות ומעודדת את העמקת ההבנה באמצעות הדיון הקבוצתי וחשיפה למגוון דעות ונקודות מבט

שונות על הבעיה הנחקרת ודרכי פתרונה. הערכה באמצעות מטלת ביצוע דורשת מהתלמידים כישורי חשיבה ברמה גבוהה תוך יישום הנלמד על מקרה חדש. לאור זאת, ועל מנת שלא נכשיל את תלמידינו, חשוב לשלב לאורך כל שנות הלימוד, פעילויות לימודיות הכוללות כישורי חשיבה ולמידה הנדרשים כדי להצליח לבצע את המטלה וזאת במשולב עם התכנים הנלמדים. (הכישורים והמיומנויות מפורטים במסמך זה ראו עמ' 9-11). בתהליך כזה התלמידים יפתחו בין השאר את הכישורים והמיומנויות להם ידרשו בעת פעולת הערכה באמצעות מטלת הביצוע. יש לתכנן את ההוראה בכיתה כך שתפתח את יכולות התלמידים גם בתחום התכנים וגם בתחום הכישורים והמיומנויות הנדרשים על פי תכנית הלימודים ובהלימה לנדרש במטלת הביצוע.

מטלת הביצוע באזרחות, כמטלת הערכה, בהיקף של כ- 1/3 יחידת לימוד (30% מהציון השנתי), תבוצע במסגרת קבוצתית, המשלבת עבודה קבוצתית יחד עם עבודה אישית ייחודית של כל אחד מחברי הקבוצה.

מאפייני מטלת ביצוע באזרחות:

- **מזמנת מעורבות אזרחית- חברתית** מציבה בעיות הדורשות פתרון מעשי לתיקון ליקויים חברתיים/אזרחיים;
- **אותנטית** – מציגה בעיה מהעולם האמיתי ודורשת פיתרון מעשי שניתן ליישום "בעולם האמיתי";
- **רלוונטית**- הנושא הנחקר הינו בעל משמעות ללומדים ואף מאתגר;
- **משלבת חקר** של בעיה והצעה לפתרון מעשי לבעיה שהוגדרה;
- **מתבצעת לאורך זמן**;
- **מורכבת**- מזמנת מספר פתרונות אפשריים או דרכי התמודדות שונות לבעיה הנחקרת;
- **אינטגרטיבית**- משלבת נושאים שונים מתחום האזרחות ועשויה לכלול היבטים נוספים מתחומים שונים;

המטלה (מטלת הערכה) כפי שמוגשת לתלמידים על ידי המורה כוללת:

- "סיפור מסגרת" מתאר מצב שמתרחש במציאות. פרטי הסיפור מציגים מצב בעיתי, לעיתים מתאר קונפליקט, ממנו ניתן לגזור בעיות שונות אותן ניתן לחקור ואף להציע להן פיתרון מעשי. הסיפור חייב להיות קשור לתכנים ומושגים שנלמדו באזרחות, ובהלימה למאפייני מטלת ביצוע.
- ניסוח הדרישות להשגת יעדי המטלה.
- מחוון להערכת המטלה
- הנחיות ללומדים

מטרות מקצוע האזרחות

1. טיפוח נכונות לפעול למען מטרות אזרחיות וחברתיות הן לטובת הפרט והן לטובת הכלל מתוך הרגשת השתייכות – ערבות ומעורבות.
2. טיפוח נכונות לפעול ולהתנהג על פי הערכים המבטאים את אופייה של המדינה.
3. טיפוח סובלנות וכבוד כלפי השונה ופתרון אי-הסכמות ומתחים בדרכי שלום ונועם.
4. טיפוח האחריות בתהליך קבלת החלטות ובביצוע משימות אזרחיות וחברתיות.
5. טיפוח יכולת הערכה של המציאות הפוליטית בזיקה לערכיה של מדינת ישראל ונכונות להציע הצעות שיפור.
6. טיפוח עניין ומעורבות בחיים הפוליטיים והחברתיים במדינה/בקהילה/בבית הספר.

מתוך מטרות המקצוע נגזרו מטרות מטלת הביצוע כמטלת הערכה

להעריך את יכולתו של התלמיד:

- לבדוק היבטים שונים במציאות הפוליטית, החברתית והאזרחית, להעריכם ולנקוט עמדה לגביהם.
- להגיב על עוולות חברתיות ופגיעה בזכויות אדם בכלל וזכויותיהן של קבוצות חלשות ופגיעות בפרט ולגבש הצעות לתיקונים.
- להעריך את פעילותן של רשויות השלטון (המרכזי/הרשויות המקומיות/הקהילה/בית הספר): האם הן ממלאות את תפקידן ומחויבותן כלפי האזרחים ומקבלות אחריות במקרים של אי-סדרים וכישלונות.
- להציע דרכי התמודדות עם אי-הסכמות ומתחים בחברה.

במסגרת מטלת הביצוע יוערכו כישורים מיומנויות ואסטרטגיות החשיבה הבאים: ¹

1.ניסוח הבעיה לחקירה

- ניתוח הסוגיה/התופעה המופיעה בסיפור המסגרת לשם הבנה ראשונית של הנושא הנדון
- שאילת שאלות לחילוץ הבעיה (שאלה פורייה) העונה על המאפיינים הבאים:

¹ ההנחה היא שבתהליך הלמידה התלמידים פתחו כישורים ומיומנויות כמו מיון, השוואה, קריאה ביקורתית, חשיבה טיעונית, חשיבה ביקורתית וכד'. לא פירטנו את כל הכישורים ואסטרטגיות החשיבה אותם יידרשו התלמידים להפעיל תוך כדי ביצוע המטלה ובחרנו להתמקד בכישורים מרכזיים אותם אנו מבקשים להעריך בעבודת התלמידים על מטלת הביצוע.

- א. פתרונה תלוי במידע
- ב. אין לה פתרון ידוע מראש
- ג. יהיה לה יותר מפתרון אחד
- ד. פתרונה מתבסס על אינטגרציה של מידע
- ה. הבעיה אוטנטית עכשווית ורלוונטית מנקודת המבט של התלמיד החוקר אותה

2. בניית כלי חקר מתאים, הפעלתו ועיבוד הנתונים המתקבלים באמצעותו

קבלת החלטה לגבי כלי החקר הנדרש לשם איסוף נתונים בהתאם לבעיה שהוגדרה לחקירה
 פיתוח הכלי (שאלון, ראיון, תצפית וכד') והפעלתו
 ניתוח המידע (לדוגמה: ניתוח סטטיסטי, ניתוח תוכן)
 ייצוג הנתונים באמצעות תיאור גרפי ו/או מילולי.
 הכנת מסמכים המסכמים את המידע שנאסף.

3 סיכום הממצאים והסקת מסקנות מבוססות ומנומקות מהמידע שעובד

- ניסוח המסקנות בהלימה למידע שנאסף, לנתונים ולממצאים שהתקבלו.

4. בחינת אפשרויות שונות לפתרון הבעיה שנחקרה ובחירה מנומקת בפתרון מועדף.

- הצגה של מספר פתרונות אפשריים והצגה מנומקת של הפיתרון המועדף לפתרון הבעיה

5. כתיבה של העבודה להגשה

- כתיבה, עיצוב ועריכת העבודה בהתאם לכללים ולהנחיות (ראו עמ' 17 - 20) ;

6. עבודה בצוות והשתתפות פעילה בדיון

- לקיחת אחריות - כל חבר צוות מבצע את חלקו בעבודה הקבוצתית תוך השקעה מתאימה.
- השתתפות פעילה בדיון תוך ניסיון לשכנע בצדקת טענה נבחרת
- קבלת החלטות בצוות
- קבלת משוב וביקורת ויכולת ליישמה מחברי הקבוצה, מהמורה
- מתן משוב וביקורת בונה מנומקת ומבוססת לחברי הצוות השותפים לעבודה תוך מתן כבוד לכל חברי הצוות
- יכולת להעריך את עבודת הצוות ואת תרומתו הייחודית של כל אחד מחבריה בהתייחס לתרומתו של כל אחד במידע שתורם לקבוצה ותרומתו לתהליך התקדמות העבודה (ר' מחוון עמ' 21) .

7. הצגת עיקרי העבודה בפני קהל היעד המתוכנן

- תכנון הצגת עיקרי העבודה בהתייחס לבעיה הנחקרת, הממצאים והפתרון המוצע.
- תכנון ובחירת דרך הצגת התוצר .

המהלכים הנדרשים בתכנון מטלת ביצוע כמטלת הערכה

המהלכים הנדרשים מהמורים (רצוי לעבוד בצוות מורים):

שלב א

1. בחירת מסגרת הנושא הקשור לתכנים מתכנית הלימודים.
2. הגדרת מטרות מטלת הביצוע ומיפוי הידע הנדרש לביצוע המטלה על פי מטרות תכנית הלימודים בתחום התוכן והמיומנויות (ראו המדריך להוראת מקצוע האזרחות ועמ' 8 – 11 במסמך זה).
3. כתיבת סיפור מסגרת המבליט סוגיה שיש בה קונפליקטים וניתן לגזור ממנה מספר בעיות
4. ניסוח הדרישות האופרטיביות בתחום התוכן ובתחום המיומנויות המצופות מן התלמידים במהלך ביצוע המטלה.
5. התאמת המחווה המוצג בעמוד 21 לצרכי העבודה הספציפית של כל כיתה בהתאם לתכנים שנבחרו למטלה.

שלב ב

המהלכים הנדרשים מהמורים בעבודה עם התלמידים

1. הסבר ודיון על מטרות מטלת הביצוע, מאפייניה וסיפור המסגרת, כולל הבהרת המהלכים הנדרשים מהתלמידים לביצוע המטלה **(במליאת הכיתה-3 – 5 שעורים)**
2. הסבר ודיון בכיתה על הקריטריונים והממדים לפיהם נבנה המחווה להערכת התהליך והתוצר הנדרשים בעבודה על המטלה וכן מבנה הציינון (ניתן ורצוי לשתף את התלמידים בבניית המחווה ושיפורו כך שייכתב בשפה המובנית להם). **(במליאת הכיתה 1 – 2)**
3. ליווי ומעקב אחר עבודת קבוצות התלמידים לאורך ביצוע המטלה ובפרט בצמתים מרכזיים (ראו להלן סעיפים 5 - 6). יש להקפיד על הלימה בין הבעיה שניסחו התלמידים לבין כלי החקר שבחרו לבין המסקנות והפתרון המעשי שהתלמידים מציעים כמענה לבעיה שניסחו **(במסגרת קבוצתית)**.

4. קיום דיאלוג רפלקטיבי כתוב עם התלמידים באמצעות יומן אישי לתיעוד הלמידה.² (המורה יקרא את יומן תיעוד הלמידה ויגיב עליו בכתב לאורך שלבי העבודה של התלמידים בצמתים המפורטים להלן).
5. קביעת נהלים אדמיניסטרטיביים לארגון העבודה במהלך הזמן שהוקצב לביצוע המטלה, כמו:
- **קביעת מסגרת העבודה** : קבוצתית (3 – 5 תלמידים).
 - **המשאבים הנדרשים לביצוע המטלה** : שימוש במקורות מידע וזמינותם, שימוש בכלי חקר אחד וכד' ;
 - **זמן ומקום** : משך ביצוע העבודה, מקום ביצוע המטלה ;
 - **היקף תוצרי המטלה** – כעשרה עמודים.
 - **קביעת צמתי מפגש** (לפחות 3 מפגשים) של המורה עם קבוצות התלמידים³ ואישור המורה את נושא העבודה והבעיה שבחרו התלמידים.
 - **אישור תכנון העבודה ומהלכה הכולל** : ביבליוגרפיה, כלי החקר שנבחר, תכנית עבודה של הקבוצה.
 - **מעקב ועזרה לתלמידים** במהלך העבודה בתום איסוף הנתונים ולפני תהליך עיבודם.
- במהלך עיבוד הנתונים
- **דיון עם המורה** לשם הערכה של הפתרון והתוצר המוצע
- תכנון היצגי תוצרי העבודה.
6. **הערכה על פי מחוון** שיתייחס הן לתהליך ביצוע המטלה והן לתוצריה. ההערכה המסכמת תכלול גם התייחסות ליומן תיעוד הלמידה.

² **יומן תיעוד הלמידה (תיעוד ורפלקציה)** יומן תיעוד הלמידה הוא אחד מכלי הלמידה וההערכה המביאים להתבוננות מושכלת בתהליכי הלמידה והבנת החומר הנלמד. ביומן נרשמות הערות ומחשבות הנכתבות על ידי התלמידים על תהליך למידתם ועל הישגיהם. הנחיית התלמידים לחשיבה ולכתיבה רפלקטיבית ביומן תיעוד הלמידה מאפשרת להם להתבונן ממרחק זמן על המהלכים שעברו ועל תוצאותיהם, ממקדת אותם בניתוח הנעשה, באיתור מהלכים מוצלחים ובהבנתם ובמציאת נקודות התורפה בלמידתם הדורשות חיזוק.

באמצעות יומני תיעוד הלמידה מנהלים המורים דיאלוג כתוב עם תלמידיהם, ואילו התלמידים מנהלים דיאלוג פנימי עם עצמם וחיצוני – עם מוריהם ולעתים אף עם עמיתיהם. דיאלוגים אלה מהווים הן לתלמידים והן למורים ראיות חשובות על מידת הבנת הנלמד.

³ נוסף לאמור לעיל, יפעיל המורה שיקול דעת לגבי נחיצותם של מפגשים נוספים בהתאם לצורכי התלמידים

המהלכים הנדרשים מהתלמידים:

1. תכנון מערך הפעולות בהלימה להנחיות ביצוע המטלה והצגתם בפני המורה לקבלת אישור (כולל לוח זמנים לביצוע המשימות וחלוקת תפקידים במסגרת העבודה הקבוצתית וכן לוח זמנים למפגשים עם המורה בצמתים מרכזיים של מהלך העבודה).
2. בחירת הנושא על ידי הקבוצה, למידתו וניסוח בעיה ספציפית הנגזרת מהבעיה הכללית המוצגת בסיפור המסגרת. הצגת הבעיה בפני המורה לשם אישורה
3. סקירת ספרות - איסוף ארגון עיבוד ומיזוג מידע:
איתור סה"כ 2 – 3 מקורות מידע מגוונים רלוונטיים לבעיה, אמינים ועדכניים בנוסף לספר הלימוד.
עיבוד המידע מהמקורות, ניתוח טיעונים המובאים במקורות והסקת מסקנות מהמידע לצורך העמקה והבנת הבעיה.
שאלת שאלות אפשריות העולות מעיבוד המידע וניסוח הבעיה ומיקודה.
4. הצגת הבעיה בניסוחה הסופי לאישור בפני המורה
5. תכנון מהלך החקר ובחירה מנומקת של כלי חקר אחד ובנייתו בזיקה לבעיה ולמקורות שנסקרו כמו: שאלון, ריאיון, ניתוח מסמכים.
שאלון: 20 – 30 נשאלים, 5-10 שאלות לשאלון.
ריאיון: 3 - 5 ראיונות עם אנשים נבחרים בהתאם לבעיה. (כל אחד מחברי הקבוצה יראיין בנפרד מרואיין אחד).
6. איסוף הנתונים וניתוחם.
7. הצגת הממצאים שנאספו ובדיקת ההלימה בין הממצאים לבין הבעיה שניסחו.
8. דיון בממצאים והסקת מסקנות מבוססות ומנומקות תוך שימוש ביכולת של בניית טיעון.

9. העלאת מספר הצעות לפיתרון מעשי או דרכי התמודדות עם הבעיה, בחינתם, הערכתם ובחירה מנומקת של הפתרון המעשי המועדף או דרך ההתמודדות המועדפת. (הנימוק כולל הגנה על הפתרון שנבחר).
10. הצגת התוצר בפני הכיתה, הכוללת את הצגת הבעיה שנחקרה, המסקנות והפתרון המעשי שנבחר בצורה משכנעת ועל בסיס הטיעונים שהתלמידים בנו.
- להלן מספר דוגמאות לתוצר אפשרי של מטלת הביצוע: נייר עמדה, סרט, ניהול בימות דיון, טיוטה להצעות חוק, משפט מבויס, עתירה לבג"ץ, כתיבת מאמר לעיתונות, הפקת עיתון, הוצאה לפועל של פרויקט חברתי, ארגון הפגנה, כל זאת, בהתאמה למטלה ולבעיה שנוסחה.
11. כתיבה רפלקטיבית של תהליך העבודה ביומן למידה אישי בו התלמיד מתבונן על תהליכי הלמידה של עצמו ועל ההבנות שלו את הנושא הנלמד/ נחקר.
- בכתיבתו זו התלמיד יעלה על הכתב, תוך הפעלת חשיבה ביקורתית, תיאור וניתוח של מהלכי למידה משמעותיים שחווה במהלך העבודה, תיאור וניתוח הקשיים וההצלחות בהם נתקל כמו לדוגמה התייחסות אודות שיתוף הפעולה בקבוצה, תהליך חיפוש המידע וכד', דיווח על חלקו ותפקידו בקבוצה ותרומתו הייחודית בביצוע המטלה והערכת עמיתים על התרומה האישית של כל אחד מהם בקבוצה, על פי ממדים המוצגים במחווין.
- בדרך חשיבה וכתיבה זו התלמיד לומד על אסטרטגיות הלמידה לפיהם פעל, על נקודות התורפה בלמידה שלו ועל מהלכים שהובילו אותו להבנות ולהצלחות במהלך הלמידה.
12. הגשת העבודה הכתובה, כולל יומן למידה אישי, על פי ההנחיות המפורטות להלן, בעמ' 18 - 20
- העבודה הכתובה הינה פרי עבודה משותפת של כל אחד מחברי הקבוצה.

הערכה

הערכת המורה והערכת התלמידים תיעשה על פי הקריטריונים המפורטים במחווון המפורט להלן בעמ' 21 .
הקריטריונים להערכה כוללים את הצגת הבעיה, סקירת הספרות, בניית כלי החקר, הצגת הנתונים שנאספו וניתוחם, הצעות לפתרונות ובחירת הפתרון הרצוי, תהליך העבודה בקבוצה ועבודת הצוות, התרומה האישית של התלמיד לקבוצה, יומן למידה אישי, הצגת העבודה הכתובה.

מחווון להערכת ביצוע⁴

המחווון הוא כלי ציינון המארגן את הממדים והקריטריונים להערכת ביצוע של המטלה (benchmarks) וכן מציג תיאורי התנהגות אפשריים של תלמידים, במספר רמות של ביצוע, לצורך הערכת הישגי התלמיד בכל אחד מהקריטריונים שהוגדרו. כך נוכל לדוגמה לראות שממד הצגת הבעיה מאופיין על פי מספר קריטריונים שפורטו במאפייני הבעיה בעמ' 10 . קריטריונים אלו יתוארו במחווון על ידי שלוש רמות ביצוע שונות של תלמידים שכל אחת מהן מתארת דרגת איכות שונה של ביצועי תלמידים בכיתה (ר' מחווון עמ' 21 להלן). הצבת הקריטריונים ותאור רמות איכות הביצוע מאפשרת ללומדים לדעת מראש מה מצופה מהם בביצוע המטלה, לאן ניתן ואפשר "להגיע" במהלך הלמידה ועל פי אלו קריטריונים תתבצע ההערכה. בדרך זו גם גדלה אחריותו של הלומד על למידתו. המחווון מתאר אם כן מה יימצא בעבודות התלמידים בדרגות ביצוע שונות של איכות, ביחס לכל אחד מהקריטריונים שהוצבו. רמות הביצוע מנוסחות במונחים התנהגותיים, בשפה בהירה ומובנת לתלמיד.

סולם הערכה זה מאפשר הן למורים והן לתלמידים להעריך את ביצוע המטלה בקריטריונים משותפים ואחידים של איכות.
ראוי לציין שהמורים נדרשים להוסיף לממדים שבמחווון את הידע המצופה בתחום התוכן הנגזר מהנושאים הנחקרים במטלה.

⁴ מ' בירנבוים (1997א'). חלופות בהערכת הישגים, רמות, תל אביב.

מ' בירנבוים (1997ב'). ערכה למיפוי ולהערכה של כישורי הכוונה עצמית בלמידה בדרך החקר, משרד החינוך, ירושלים.

H. Goodrich (1996). Understanding Rubrics, in: Educational Leadership (4), pp. 14-18.

מבנה העבודה הכתובה שתוגש על ידי הקבוצה בתום העבודה על מטלת הביצוע

1. דף שער
2. תוכן עניינים
3. מבוא
4. סקירת ספרות
5. הצגת הבעיה לחקירה, תכנון מהלך החקר
6. הצגת הממצאים
7. דיון, מסקנות ופתרונות אפשריים
8. הצגת התוצר (בכתב ובהרצאה בפני עמיתים)
9. יומן אישי לתיעוד הלמידה ודפי משוב אישיים וקבוצתיים
10. רשימה ביבליוגרפית
11. נספחים: א. טופס ריק של כלי החקר
ב. מחוון

להלן פירוט כל אחד מהמרכיבים של העבודה הכתובה :

1. עמוד שער

- * בדף השער יש לכלול : נושא העבודה, שמות הכותבים, שם בית-הספר, שם המנחה, תאריך ההגשה.
- * נושא העבודה – יש להציג את הבעיה הנחקרת שגזרתם מהבעיה שהוצגה בסיפור המסגרת .

2. תוכן העניינים

פירוט ראשי הפרקים לפי סדר הופעתם בעבודה ומספרי עמודים.

3. מבוא

מטרת המבוא להציג בפני הקורא את עיקרי העבודה ; במבוא יש להציג את סיפור המסגרת, את הבעיה שהקבוצה בחרה לחקור, את הקשר שלה למקצוע האזרחות ואת דרך בדיקתה.

4. סקירת ספרות

- * בסקירת הספרות יש להתבסס לפחות על 2 - 3 מקורות מגוונים עדכניים הסוקרים את הנושא מהיבטים שונים לצורך הבנת מורכבות הבעיה (המקורות הם בנוסף לספר הלימוד).
- * להסביר כיצד סקירת הספרות תורמת להבנת הבעיה הנחקרת על מורכבותה.
- * הצגת המידע המעובד .

5 חקר הבעיה

- * הסבר על דרך החקר. במידה והוחלט לאסוף נתונים מאנשים, יש להגדיר את פרופיל אוכלוסיית המחקר, מספר הנחקרים, מין הנחקרים, טווח הגילים ונתונים רלוונטיים נוספים ולהקפיד שהם מתאימים לבעיה הנחקרת.
- * כלי החקר: יש להציג את הכלי שבאמצעותו נעשה איסוף הנתונים ולנמק מדוע נבחר כלי זה ודרך זו לאיסוף הנתונים (שאלון, ריאיון, ניתוח מסמכים. נדרש להיעזר בכלי חקר אחד). יש לצרף לעבודה בנספחים טופס ריק של כלי החקר.

6. הצגת הממצאים

יש להציג את הממצאים באופן חזותי או מילולי, ניתן לצרף לוחות וגרפים מסכמים.

7. דיון, מסקנות ופתרונות אפשריים

ניתוח הממצאים .

הסבר לגבי הפתרונות האפשריים הנובעים מניתוח הממצאים.
בחירת הפתרון המועדף והנמקה המפרטת מדוע הפתרון הנבחר עדיף על פני הפתרונות האחרים.

8. הצגת התוצר

בתוצר יוצגו בתמציתיות – הבעיה שנחקרה, דרך הבדיקה, המסקנות והפתרון הרצוי בצורה משכנעת.

9. יומן אישי לתיעוד הלמידה (ראו עמ' 13)

יומן לכתיבה רפלקטיבית - משוב ורפלקציה – מה למדתי? ממה נהניתי? מה הייתי עושה אחרת? באילו קשיים נתקלתי במהלך העבודה? איך התגברתי על קשיים אלה? מה למדתי מאחרים? מה עזר לי להבין את הבעיה? מה תרמתי לחברי הקבוצה שלי? באיזו דרך נקטתי כדי לשכנע אותם כשהדבר נדרש? המסקנות לגבי דרכי הלמידה שלי, ועוד.

10. ביבליוגרפיה*

רשימה ביבליוגרפית על פי סדר הא"ב - שם משפחה של המחבר.

רישום ספרים :

שם הסופר/עורך (שם משפחה, שם פרטי), (שנה), **שם הספר**, שם ההוצאה, מקום ההוצאה, מספרי העמודים או הפרקים בהם נעזרו חברי הקבוצה.

כתבי עת :

שם הכותב (שם משפחה, שם פרטי), שנת הפרסום, "שם המאמר, בתוך : **שם כתב העת**, הכרך, מספרי העמודים. עיתון :

שם הכותב (שם משפחה, שם פרטי), "שם המאמר", בתוך : **שם העיתון**, יום ההופעה, מספר העמוד.

***כאשר יש התייחסות למקורות אינטרנט יירשם שם האתר והתאריך בו נשלף המידע.**

11.נספחים

הצגת טופס ריק של כלי החקר (שאלון, ראיון).

רצוי להביא לוח ובו ריכוז התשובות של כל הנחקרים לכל השאלות.

ניתן להציג לוחות, מאמרים, תמונות, תרשימים ועוד.

דוגמה למחווה למטלת ביצוע

ממדים	קריטריונים הנגזרים ממטרות מסמך זה	רמה נמוכה (57%-)	רמה בינונית (58% - 75%)	רמה גבוהה (76% - 100%)
הצגת הבעיה 10%	- הבעיה ממוקדת ובהירה ונגזרת מסיפור המסגרת. - נעשה שימוש נכון במושגים הנדרשים - עכשווית ואותנטית - מזמנת פתרון מעשי המבטא מעורבות אזרחית-חברתית	- אינה מנוסחת בצורה בהירה - הבעיה נגזרת בחלקה מסיפור המסגרת. - נעשה שימוש מועט במושגים הנדרשים מתחום לימודי האזרחות - אינה עכשווית ואותנטית - ניסוחה אינו מזמן פתרון מעשי המבטא מעורבות אזרחית – חברתית.	- מנוסחת בצורה בהירה אל לא ממוקדת. - נגזרת מסיפור המסגרת. - נעשה שימוש במושגים הנדרשים מתחום לימודי האזרחות - אותנטית ועכשווית - ניסוחה מוביל לפתרון אחד בלבד - אינה מזמנת פתרון מעשי המבטא מעורבות אזרחית - חברתית	- מנוסחת בצורה בהירה וממוקדת - נגזרת מסיפור המסגרת. - נעשה שימוש נכון במושגים הנדרשים מתחום לימודי האזרחות. - אותנטית ועכשווית - מזמנת פתרון מעשי המבטא מעורבות אזרחית – חברתית.
סקירת ספרות 10%	- בחירת 2-3 מקורות עדכניים, אמינים ורלוונטיים. - המקורות מצוינים בעבודה על פי הכללים הנהוגים ברשימה ביבליוגרפית - המקורות מבהירים את הבעיה - עיבוד המידע וציון המקורות עליו הוא מתבסס.	- נעשה שימוש במקור אחד בלבד. - ציון המקור - המקור תורם מידע חלקי הקשור בבעיה - לא זוהו הרעיונות המרכזיים המובאים במקור המידע	- נעשה שימוש בשני מקורות מידע עדכניים, אמינים ורלוונטיים ; - המקורות תורמים להבהרת חלק הבעיה אך לא על כל היבטיה. - המידע שעובד מהמקורות מעיד על הבנה חלקית של הסוגיה. - זוהו הרעיונות המרכזיים וציינו המקורות עליהם מבוסס המידע.	- נעשה שימוש ב 2 - 3 מקורות עדכניים, אמינים ורלוונטיים. - המידע שעובד מהמקורות תורם להבהרת הבעיה על היבטיה השונים ומעיד על הבנת התלמיד את הסוגיה. - צוינו המקורות עליהם מבוסס העיבוד. - זוהו הרעיונות המרכזיים ומושגי המפתח המופיעים במקורות המידע

ממדים	קריטריונים הנגזרים ממטרות מסמך זה	רמה נמוכה (57%-)	רמה בינונית (75% - 58%)	רמה גבוהה (76% - 100%)
	ומוצגת בצורה משכנעת ה ותורמות להתוויית דרך לפתרון			
הצעות לפתרון מעשי/התמודדות עם הבעיה (שתי חלופות) ובחירת הפיתרון המועדף והצגתו בתוצר 30% על פי פירוט 15% - שתי הצעות לפתרון. 5% - בחירת הפתרון המועדף 10% - תוצר - צורת ייצוג הפתרון	• הצגת שני פתרונות מעשיים הנותנים מענה לבעיה המבוססים על המסקנות. • הנמקת כל אחד מהפתרונות: יתרונות וחסרונות. • בחירת הפתרון המועדף והנמקת הבחירה. • התוצר מבטא את הפתרון המעשי לבעיה בצורה ברורה ומשכנעת	• מתוך שתי ההצעות לפתרון שהתלמיד הציע, רק הצעה אחת מתבססת על מסקנות החקר וגם הצעה זו נותנת מענה חלקי לבעיה. • ההצעה לפתרון אינה מנומקת • הפתרון המועדף מוצג בדרך ייצוג לא משכנעת וללא הנמקה.	• ההצעות לפתרון נותנות מענה לבעיה שנוסחה אך לא מובא נימוק והסבר לקשר בין הפתרון לבין הבעיה שנחקרה • חסרה התייחסות ליתרונות של הפתרון המועדף על פני הפתרון האחר. • התלמיד בחר בדרך ייצוג מתאימה להצגת הפתרון אולם הנאמר בה אינו כולל נימוקים משכנעים לדרך הפתרון שנבחרה.	• ההצעות לפתרון נותנות מענה מעשי לבעיה שנוסחה ומתבססות על מסקנות המחקר. • מוצגים היתרונות של הפתרון המועדף על פני הפתרון האחר וכוללים הסברים על היתרונות והחסרונות של כל פתרון. • התלמיד נקט בפעולות הבודקות שאכן ניתן ליישם את הפתרון. • הפתרון מוצג בייצוג מתאים ומשכנע

ממדים	קריטריונים הנגזרים ממטרות מסמך זה	רמה נמוכה (57%-)	רמה בינונית (58% - 75%)	רמה גבוהה (76% - 100%)
תהליך העבודה של הקבוצה ושל כל תלמיד בקבוצה 10%	- עמידה בלוח זמנים. - כל תלמיד מציג במפגש את חלקו בהתאם לתפקידו בקבוצה. - הקבוצה מציגה את מהלך העבודה שעברו ואת תכנון המהלך הבא של העבודה.	- לא עמדו בלוח זמנים - לא באו מוכנים לפגישה. - לא הציגו בצורה ברורה את מהלך העבודה לקראת השלב הבא.	- עמדו בלוח זמנים. - כל אחד הכין את חלקו לקראת המפגש בהתאם לתפקידו בקבוצה באופן חלקי בלבד. - הציגו את מהלך העבודה שעברו ותכנון השלב הבא לא היה שלם.	- הקבוצה עמדה בלוח זמנים. - התלמיד מציג את חלקו במפגש בהתאם לתפקידו בקבוצה. - הקבוצה מציגה בפירוט את מהלך העבודה שעברה ואת תכנון השלב הבא.
	- עבודת הצוות וקבלת החלטות בצוות שיקפו: סובלנית, השתתפות פעילה בדיון של חברי הקבוצה תוך ניסיון לשכנע בצדקת הטענות, מתן משוב ובקורת בונה מבוססת ומנומקת, קבלת משוב ובקורת והיכולת ליישמה. - כל חבר צוות מבצע את חלקו בעבודה הקבוצתית תוך השקעה מתאימה. - תכנון ועמידה בלוח זמנים - לימוד הדדי בתוך הקבוצה	- קבלת ההחלטות בצוות לא התנהלה על פי הנדרש. לא כל התלמידים היו שותפים לתהליך קבלת ההחלטות. - רק חלק מחברי הקבוצה ביצעו את חלקם בעבודה הקבוצתית - לא עמדו בלוח זמנים מתוכנן - לא התקיים לימוד בקבוצה	- כל חברי הצוות הקבוצה השתתפו, אך חלוקת העבודה לא הייתה הוגנת. - חברי הצוות נתנו ביקורת בונה וקבלו ביקורת ויישמו אותה. - אותרה אוירה נעימה וסובלנית בצוות. - בדרך כלל הייתה אוירה נעימה וסובלנית בצוות. - לא תמיד הייתה עמידה בלוחות זמנים בהתאם לתכנון. - התקיים לימוד חלקי בקבוצה.	- על עבודת הצוות - חלוקת התפקידים בצוות הייתה הוגנת ומתחשבת. - התקיים תהליך של לימוד הדדי, והסתייעות בין כל חברי הקבוצה, - חברי הצוות נתנו ביקורת בונה וקבלו ביקורת ויישמו אותה. - הייתה אוירה נעימה וסובלנית בצוות. - הייתה עמידה בלוחות זמנים בהתאם לתכנון. - התקיים לימוד הדדי בקבוצה

ממדים	קריטריונים הנגזרים ממטרות מסמך זה	רמה נמוכה (57%-)	רמה בינונית (75% - 58%)	רמה גבוהה (76% - 100%)
רפלקציה אישית על התהליך (יומן למידה אישי) כל אחד מחברי הצוות יעריך את עצמו ואת עבודת הצוות ביומן הלמידה האישי. 5%	• תיאור נקודות חוזק וחולשה של המהלך בשלושה דברים. • הצגה ונימוק של דבר שהיו משנים במטלה	• הוצג תיאור נקודת חוזק וחולשה של המהלך בדבר אחד. • אין התייחסות לשינוי אפשרי	• הוצג תיאור נקודות החוזק והחולשה של המהלך בשני דברים. • הציגו דבר אחד שהיו משנים ללא נימוקים.	• הוצג תיאור נקודת חוזק ונקודת חולשה של המהלך בשלושה דברים. • הוצג דבר שהיו מעוניינים לשנות ונמקו זאת.
הצגת העבודה 5%	• מבנה העבודה • הצגת רשימה ביבליוגרפית • בהירות הכתוב • מהות הקשר בין התוצר ובין הבעיה שנחקרה • יומן תיעוד למידה הכולל את כל התהליך.	• העבודה כתובה בצורה רשלנית. • חסרים בה חלקים מתוך אלה שהתלמידים נדרשו להגיש • יומן למידה לא מספק	• העבודה כתובה בחלקה בצורה לא בהירה ביומן הלמידה • לא הקפידו על תיעוד מלא של הלמידה.	• העבודה כתובה בהתאם לכל הדרישות • יומן תיעוד הלמידה כולל את כל התהליך

דוגמה ל"סיפור מסגרת" למטלת ביצוע .
"סיפור המסגרת" נערך על פי מטלה שפותחה על ידי המורה אסתר בוכניק

מדינת ישראל, מאז היווסדה, הציבה את נושא השוויון בין המינים כערך יסודי והדבר בא לידי ביטוי החל במגילת העצמאות ומאוחר יותר בחקיקה מפורטת ומתמשכת לדוגמה חוק שוויון הזדמנויות בעבודה וכן בפסיקות משפטיות שונות. אך למרות זאת, המציאות מלמדת על חוסר התאמה בין דרישת החוק לשוויון ובין יישומו והיעדר אכיפה מספקת של החוק הקיים. נשים בישראל מהוות כמחצית מכוח העבודה, ולמרות זאת, רבות מהן עוסקות במספר מקצועות ספציפיים כגון: הוראה, פקידות, סיעוד .

ככל שהמשרות הופכות ניהוליות יותר או בכירות יותר, מספר הנשים המועסקות בהן מצומצם יותר כפי שזה גם בא לידי ביטוי בפרסום של הלשכה לסטטיסטיקה.

עליכם, לבחור בעיה אמיתית אחת העולה מתוך סיפור המסגרת ולנסחה, להציג אותה ולהסביר את הרקע שלה בקצרה, לחקור אותה, להציג את ממצאיכן ולמצוא לה פתרון מעשי ומנומק, שיבטא את התכנים והעקרונות שנלמדו באזרחות. ולבסוף עליכם להציג תוצר המייצג את הפתרון הנראה לכם מתאים ביותר לפתור בעיה זו.

התוצר הסופי הנדרש הוא הכנת מצגת שתופנה לגורם מתאים (יש להסביר ולנמק מיהו גורם זה ומדוע דווקא הוא נבחר על ידכם) שעשוי לסייע בפתרון הבעיה או לקדם את הפתרון לבעיה .

העבודה צריכה להתייחס ל-

- 2 – 3 מקורות אמינים, עדכניים ורלוונטיים לנושא המבהירים את הבעיה הספציפית שבחרתם. עליכם לנמק מדוע בחרתם דווקא במקורות מידע אלה.
- קישור והתבססות על ידע נלמד מתחומי התוכן: עקרון זכויות האדם והאזרח; זכויות אדם ואזרח בישראל וחקיקה קיימת בנושא שוויון לנשים; אי-שוויון בין המינים-בין נשים ובין גברים; רשויות השלטון – תפקידים סמכויות ואחריות.
- עריכת ראיונות לשלושה מרואיינים מתאימים לבעיה כאשר הראיונות מתייחסים ובודקים את הבעיה שהקבוצה בחרה לעסוק בה ותורמים להתוויית דרך לפתרון. עליכם לנמק מדוע בחרתם דווקא במרואיינים שבחרתם.
- הצגת הממצאים וניתוחם על פי כללי הצגת ממצאים שלמדתם.
- הצגת פיתרון מעשי לבעיה תוך הנמקה לגבי יתרונותיו ביחס לפתרונות אחרים אפשריים והתייחסות גם לחסרונותיו האפשריים. הפתרון צריך להוכיח את הידע שלכם על התכנים ומושגים שלמדתם בשיעורי האזרחות.
- הכנת תוצר סופי - הכנת מצגת שתופנה לגורם מתאים (יש להסביר ולנמק מיהו גורם זה ומדוע דווקא הוא נבחר על ידכם) שעשוי לסייע בפתרון הבעיה או לקדם את הפתרון לבעיה.
- כתיבת יומן למידה אישי לאורך כל תהליך החקירה.
- כתיבת העבודה בכתב על פי ההנחיות שניתנו.